

ERGENLER İÇİN DİJİTAL BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE'YE UYARLANMASI

Halil EKŞİ
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
halileksi@marmara.edu.tr

Zeynep Edanur YÜKSEL
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
zeynepedanuryuksel@gmail.com

Öz

Teknolojinin gelişmesi ve dijital cihazların kullanımının artmasıyla birlikte “dijital bağımlılık” kavramıyla sıkça karşılaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde Türkçe’ye uyarlanmış dijital bağımlılık ölçeği bulunmasına rağmen yalnızca ergenlere yönelik olan dijital bağımlılık ölçeği yer almamaktadır. Bu çalışmada, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği’nin (Riin Seema vd., 2022) Türkçeye uyarlanması amacıyla psikometrik özellikleri incelenmiş, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 11- 19 yaş aralığında 141 kadın 101 erkek olmak üzere 242 katılımcı oluşturmaktadır. Ölçüt geçerliği için Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği (Kesici & Tunç, 2018) ve Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (Kutlu vd., 2016) kullanılmış ve bu ölçekler arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu .70 ve .64 olarak bulunmuştur. Yapı geçerliğini test etmek üzere doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçek tek faktörlü yapısını korumuş, uyum indekslerinin de kabul edilebilir değer aralığında olduğu görülmüştür. Güvenirliği test etmek için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği’nin iç tutarlık katsayısının .87 olduğu saptanmıştır. Ölçek maddelerinin yordama gücü ve ayırt ediciliği, toplam puanlarıyla madde toplam korelasyon değerleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçların kabul edilir düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin madde ayırt ediciliğini analiz etmek için, ölçeğin toplam puanına göre alt ve üst %27’lik gruplara ayrılan katılımcıların madde puan ortalamaları arasındaki fark SPSS programı kullanılarak bağımsız örneklem t-testi ile test edilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmada Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği, ergenlerin dijital bağımlılık düzeyini objektif bir şekilde ölçebilen geçerlik ve güvenilirliğe sahip ve bu konuda yapılan çalışmalara temel teşkil edebilecek bir araç olarak görölmektedir.

Anahtar Kelimeler: dijital bağımlılık, ölçek uyarlama, güvenilirlik, geçerlik, gençlerde dijital bağımlılık, ergenlerde dijital bağımlılık

Abstract

With the advancement of technology and the increasing use of digital devices, the concept of 'digital addiction' is frequently encountered. While there are digital addiction scales adapted into Turkish in the literature, there is a lack of a digital addiction scale specifically designed for adolescents. In this study, the psychometric properties of the Digital Addiction Scale for Adolescents (Riin Seema et al., 2022) were examined, and validity and reliability studies were conducted for its adaptation into Turkish. The sample of the study consisted of 242 participants, including 141 females and 101 males, aged between 11 and 19. The University Students' Digital Addiction Scale (Kesici & Tunç, 2018) and the Young's Internet Addiction Test Short Form (Kutlu et al., 2016) were used for criterion validity, and the Pearson product-moment correlations between these scales were found to be .70 and .64, respectively. Confirmatory factor analysis was performed to test construct validity, and the scale maintained its single-factor structure, with acceptable fit indices. To test reliability, Cronbach's alpha coefficient was calculated, and it was found to be .87 for the Digital Addiction Scale for Adolescents. The predictive power and discriminative ability of the scale items were examined through the item-total correlations with the total scores. The obtained results were found to be acceptable. Independent samples t-tests were conducted using SPSS software to analyze the item discriminability of the scale, comparing the mean item scores between the lower and upper 27% groups based on the total scale score. In conclusion, in this study, the Digital Addiction Scale for Adolescents is seen as a reliable and valid tool that can objectively measure the level of digital addiction in Turkish youth and can serve as a basis for future studies in this field.

Key Words: digital addiction, digital addiction in youth, digital addiction in teenagers, digital addiction in adolescents, scale adaptation, reliability, validity

Giriř

Dijital bağımlılık, bireylerin dijital teknolojiler ve internet kullanımına aşırı bir şekilde zaman ayırır hâle gelmesi durumunu ifade etmektedir. Bu bağımlılık, bireylerin dijital cihazları sürekli olarak kullanma isteği duyması, çevrimiçi aktivitelere aşırı zaman harcama, sosyal ilişkilerin zayıflaması, iş, eğitim veya diğer günlük aktivitelerin olumsuz etkilenmesi gibi durumlarla karşı karşıya kalınmasına neden olabilir. Bilgisayar kullanımının ve internet erişiminin dünya

genelinde artmasıyla birlikte, teknolojik araçlar ve ortamların bireyler üzerinde bağımlılık yarattığı ve farklı seviyelerde davranış bozukluklarına neden olduğu görülmüştür. Bilgisayarların her yerde kullanılması ve internetin her an ulaşılabilir olması, bireylerin teknolojiye bağımlı hale geldiği ve çeşitli davranış bozuklukları gösterdiği sonucunu doğurmuştur (Arslan, 2019). İnternet bağlantısı ve dijital araçlar, bireylerin hayatını büyük ölçüde kolaylaştırdığı gözlemlenmektedir. İnternetin ve dijital araçların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, bu teknolojilerin olumlu yönlerinin yanında istenmeyen olumsuz sonuçların da görüldüğü ifade edilmektedir. Bu olumsuz sonuçlardan en önemlisi, dijital bağımlılık olarak belirtilebilir (Sparrow & Griffiths, 1997; Shaw & Black, 2008). Dijital araçlar ve uygulamalar hayatımızın daha büyük bir bölümünü ve miktarını kaplamaktadır. Bu teknolojiler doğru kullanıldığında hayatı kolaylaştırırken yanlış kullanıldığında özellikle çocuklar ve gençler üzerinde zararlı etkilere yol açabilmektedir. Uzun ve amaçsızca harcanan zaman dijital araçların sosyalleşmeyi engellemesi ve fiziksel-ruhsal rahatsızlıklara yol açması gibi sorunlara sebep olmaktadır. Bu rahatsızlıklardan biri de tekrarlanan bir eyleme karşı durulamayan arzu şeklinde tanımlanan dijital bağımlılıktır (Arslan vd., 2015). Bireyler, dijital araçlara ve teknolojiye olan güçlü inançları nedeniyle dijital hayatın önemini vurgularlar. Bu düşünce günümüzde geçerlidir çünkü teknolojik araçlara sahip olmamak eksiklik olarak algılanır. Ancak aşırı kullanım ve bağımlılık durumu ortaya çıkabilir. Bu durum, internet kullanımının abartılı ve çıkılmaz noktalara ulaşmasıyla kendini gösterir. Dijital toplumda özgür hissetmekle birlikte, bireyler aslında kısıtlanmış hissedebilirler ve bu durum negatif sonuçlar doğurabilir (Güney, 2017). Dijital bağımlılık, internet, sosyal medya, akıllı telefonlar, dijital cihazlar, video oyunları veya benzeri dijital teknolojilere karşı gelişen bir bağımlılık türüdür. Dijital bağımlılık özellikle gençler arasında yaygınlaşmakta ve çeşitli olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Dijital bağımlılığın nedenleri, belirtileri ve etkileri üzerine pek çok araştırma yapılmıştır.

Araştırmalardan biri uyku ile ilgilidir. Uyku fiziksel ve zihinsel gelişim için önemli bir kaynaktır. Gençler, dijitalleşmenin bu denli arttığı bir ortamda daha az uyku almakta ve bu durum, dijital bir dünyada bulunmaları ve sonucunda kronik uyku eksikliğiyle karşılaşmaları sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, herkesin herhangi bir zamanda herhangi bir yerden internete erişim sağlayan dijital cihazlar, 21. yüzyılın "yeni uyuşturucusunu" sunmaktadır (Dresp-Langley & Hutt, 2022). Yapılan bir araştırmada ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve uyku kalitesi arasındaki ilişki incelenmiş ve ergenlerin dijital oyun bağımlılığı puanları arttıkça uyku kalitesi düştüğü sonucuna ulaşılmıştır (Tuncay ve Göger, 2022). Bu bulgular, ergenlerde

uyku bozukluğu ve problemlili dijital oyun kullanımının sorun oluşturabileceği varsayımını doğrulamaktadır (Altıntaş vd., 2019; Gentile, 2009; Kharisma vd., 2020).

Bazı çalışmalar, kadınların erkeklere kıyasla akıllı telefon bağımlılığına daha yatkın olduğunu göstermektedir (Göymen, 2019; van Deursen vd., 2015; Demirci vd., 2014; Aktaş ve Yılmaz, 2017; Çakır ve Oğuz, 2017). Ancak Zorbaz ve Dost (2014) tarafından yapılan bir çalışma bunun aksini ortaya koymuştur. Bu çalışmada, problemlili internet ve akıllı telefon kullanımının erkek lise öğrencilerinde kız lise öğrencilerinden daha fazla olduğu bulunmuştur (Zorbaz ve Dost, 2014). Farklı araştırmalarda ise ortaokul öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılık düzeyi (Durak ve Seferoğlu, 2017) ve lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı düzeylerine ilişkin görüşleri (Eni, 2017) incelendiğinde erkeklerin bağımlılık düzeyi kızlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akıllı telefon bağımlılık düzeyinin cinsiyete göre değişip değişmediği konusunda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmalarda, akıllı telefon bağımlılık düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Ancak bazı çalışmalarda ise akıllı telefon bağımlılık düzeyinin cinsiyetle ilişkili olmadığı ortaya çıkmıştır. (Dirik, 2016; Meral, 2017; Mazili, 2019).

Dijital oyun bağımlılığı ile ilgili ortaokul öğrencileriyle yapılan bir araştırmada oyun oynama başlama yaşı değişkenine göre, dijital oyun bağımlılığı toplam puanları değişiklik göstermektedir. Araştırma sonuçları, başlama yaşı düştükçe bağımlılık durumunun arttığını göstermektedir. Öğrencilerin genellikle gerçek arkadaşlarıyla oyun oynadığı, haftada yedi saatten az sürede ve evde oynadığı, özellikle internet bağlantılı oyunları tercih ettiği ve okul saatlerinde genellikle oynamadığı gözlenmiştir (Aydın-Özgür, 2019). Ergenlerin internet kullanım amaçları arasında sosyal medya ilk sırada yer almaktadır. Bunu takiben ödev yapma, oyun oynama ve sohbet etme amaçları gelmektedir. Ergenlerin internete bağlanmak için en çok tercih ettikleri cihaz akıllı telefonlardır (Dursun ve Eraslan-Çapan, 2018).

Yurduseven Evcı (2022) dijital medya kullanımının Türkiye'de arttığını ve pandemi dönemiyle birlikte gençlerin bu kanallara daha çok zaman ayırdığını ifade etmektedir. Gençlerin dijital medyayı kullanırken yanlış ya da zararlı davranışlar sergileyebileceğini ve görevlerini aksatabileceğini vurgulayarak dijital medyanın doğru, sınırlı ve yararlı kullanımı için stratejiler geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Yurduseven Evcı, 2022).

Literatür incelendiğinde Dilci (2019) tarafından Dijital Bağımlılık Ölçeği (Dijitalanaliz) geliştirilmiştir. Bu çalışmada amaç dijital bağımlılığın etkisini ölçmek için bir tanı ölçeği geliştirip geçerlik-güvenirlik çalışması yapmaktır. Bu çalışma, Cumhuriyet Üniversitesi'nden 450 öğrenciyle (264 kadın, 286 erkek) dijital bağımlılık ölçeği geliştirmektedir. Ölçek, beş noktalı Likert anketi olup 53 maddeden 40 maddeye indirilmiştir (Dilci, 2019).

Kesici ve Tunç (2018) tarafından Dijital Bağımlılık Ölçeği geliştirilmiştir. Bu çalışma, dijital bağımlılık ölçeği geliştirmek için 687 öğrenci, iki dijital bağımlı ve uzmanlarla yürütülmüştür. 28 maddelik taslak ölçek 19 maddeye indirilmiştir (Kesici ve Tunç, 2018).

Kaçmaz, Cumurcu ve Çelik (2023) tarafından Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması yapılmıştır. Çalışma, ortaokul öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Ölçek, 2 alt boyut ve toplamda 25 maddeden oluşmakla birlikte Türkiye'de ortaokul öğrencilerinin dijital bağımlılıklarını ölçmek amacıyla uyarlanan geçerli ve güvenilir bir ölçektir (Kaçmaz vd., 2023).

Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği (DOBÖ-7) adlı bir araç, Yalçın Irmak ve Erdoğan (2015) tarafından ergenlerde problemlili dijital oyun oynama davranışlarının tespiti için geliştirilmiştir. Bu araç, tek boyutlu, 7 maddeli ve beş dereceli likert tipi bir ölçektir. Bu çalışmada, DOBÖ-7'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır (Yalçın Irmak ve Erdoğan, 2015).

Dijital bağımlılık konusunda birçok ölçek çalışması yapılmıştır. Bunlar arasında dijital oyun bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı gibi farklı alanlara odaklanan ölçekler bulunmaktadır. Ancak, ergenlerin dijital bağımlılık düzeyini ölçen bir ölçeğe literatürde rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlama çalışması yapmaktır. Bu ölçek, dijital bağımlılığı objektif bir şekilde ölçebilen, geçerli ve güvenilir bir araç olarak bu alandaki araştırmalara katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu

Bu çalışmada uygunluk örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemde katılımcıların çalışma kriterlerine uygun olması ve çalışmaya katılmaya gönüllü olması önemlidir (Creswell, 2017). Bu doğrultuda ölçeğin ölçüt geçerliğinin sınanması için 11-19 yaşa aralığında 64 kişiye ulaşılmıştır. Birinci çalışma grubu olan 64 kişinin 43'ü kadın, 21'i erkektir. İkinci çalışma grubu olarak ise çalışmaya 11-19 yaş aralığında 242 kişi katılmıştır. Çalışmaya katılan ergenlerin 141'i kadın (%58,3), 101'i (%41,7) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 15,45'tir. Çalışma gruplarının cinsiyet dağılımları ve yaşlara göre dağılımı Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1

Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Değişken	Birinci Çalışma Grubu		İkinci Çalışma Grubu	
	n	%	N	%

Cinsiyet				
Kadın	43	67,2	141	58,3
Erkek	21	32,8	101	41,7
Yaş				
11	2	3,1	19	7,9
12	4	6,3	20	8,3
13	7	10,9	28	11,6
14	6	9,4	23	9,5
15	4	6,3	28	11,6
16	9	14,1	25	10,3
17	10	15,6	27	11,2
18	11	17,2	43	17,8
19	11	17,2	29	12,0
Toplam	64	100,0	242	100,0

Veri Toplama Araçları

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği- Digital Addiction Scale for Teenagers (DAST)

Bu çalışmada uyarlaması yapılacak olan Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği, Seema ve arkadaşları (2022) tarafından dijital cihazların sağlıklı ve bağımlılık düzeyindeki kullanımını ayırt etmeye yarayan ergenlerin dijital cihazlara bağlı duygu ve davranışlarını psiko-eğitimsel olarak ölçen, kısa bir Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği (DAST) olarak oluşturulmuştur. Ölçek 10 maddeden oluşmaktadır ve tek boyutludur. 7’li likert kullanılmıştır. Ölçeğin ilk olarak 17 maddelik bir versiyonu oluşturulmuş ve ergenlerin dijital bağımlılığını ölçmek için uygunluğu 28 uzmana danışılmıştır. Üç uzmandan alınan yapıcı geri bildirimler doğrultusunda ölçekte değişiklikler yapılmıştır. Sonra ölçeğin 15 maddelik bir versiyonu Tallinn’de bir ortaokulun altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerine (her sınıftan 20 öğrenci) pilot olarak uygulanmıştır. Öğrencilerden gelen geri bildirimler ışığında bir madde ekleme ve birkaç maddenin ifadesini değiştirme yoluyla ölçek kısaltılmıştır. Böylece nihai 10 maddelik form elde edilmiştir. DAST’ın faktör yapısını belirlemek ve yapısal geçerliliğini test etmek için ölçeğe temel bileşen analizi uygulanmıştır. Bu analiz, iki ayrı alt örnekleme (N = 1972 ve N = 2521) yapılmıştır. Her iki alt örneklemin de Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçümü .87 ve .88 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu görülmüştür. Yapılan faktör

analizi sonucunda, duygusal/bağımlılık yaratan kullanım ve takıntılı kullanım olmak üzere iki faktör ortaya çıkmıştır. Bu iki faktör, yanıtların varyansının %56,02'sini ve %55,95'ini açıklamıştır. Fakat iki değişken arasında her iki alt grupta da orta seviyede bir korelasyon saptanmıştır ($r = 0.52$ ve $r = 0.50$). İki bileşen arasında puanlarda belirgin bir azalma olduğu için, DAST için tek faktörlü bir model tercih edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık, geçerlik ve güvenilirlik değerleri yeterli seviyededir. Ölçeğin puanı, maddelerden alınan puanların toplamıyla hesaplanır. Ters yönde puanlanan madde bulunmamaktadır.

Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (YİBT-KF)

YİBT-KF; Young tarafından oluşturulan, Pawlikowski ve arkadaşları tarafından kısaltılan bir ölçektir. Ölçek, 12 maddeden oluşur ve beş dereceli Likert tipi bir ölçekle yanıtlanır. Ölçeğin Türkçe formu, Kutlu ve diğerleri (2016) tarafından uyarlanmıştır. Çalışma, 17-35 yaş arasında 1167 üniversite öğrencisi ve 14-17 yaş arasında 945 ergen ile yapılmıştır. Ölçeğin hem üniversite öğrencileri hem de ergenler için 12 madde ve tek boyut içerdiği hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi ile saptanmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliği için yapılan korelasyon analizi sonucunda YİBT-KF'nin hem üniversite öğrencileri hem de ergenler için diğer ölçeklerle anlamlı ilişkiler kurduğu bulunmuştur. Ölçek puanı, maddelerden alınan puanların toplamıyla elde edilir. Ters yönde puanlanan madde bulunmamaktadır.

Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği

Kesici ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği, gençlerin dijital bağımlılık düzeylerini ölçmek için oluşturulmuş bir ölçektir. Bu çalışma, Siirt, Dicle ve Erzincan Üniversitelerinden 687 öğrenci ile yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği, çeşitli analizler ile test edilmiştir. Faktör analizi sonucunda, ölçeğin toplam varyansın %59,51'ini açıklayan ve beş alt boyuttan oluşan bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi, ölçeğin uyumlu olduğunu göstermiştir. Ölçüt geçerliliği için uygulanan diğer ölçeklerle anlamlı ve pozitif bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Madde analizi sonuçları kabul edilebilir düzeydedir. Cronbach alfa 0.87 ve test tekrar test güvenilirliği $r=.779$ ($p<.001$) olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ölçeğin üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılığını ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir. Ölçek puanı, maddelerden alınan puanların toplamıyla elde edilir. Ters yönde puanlanan madde bulunmamaktadır.

İşlem

Ölçek uyarılama sürecine ilk olarak Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin yazarlarından e-posta yoluyla izin alarak başlanmıştır. Ölçeğin geliştiricilerinden alınan onay sonrasında ölçeği, 3 İngilizce öğretmeni, 1 psikolog ve 1 psikolojik danışman olmak üzere 5 uzman İngilizce'den Türkçe'ye çevirmiştir. Çeviriler 4 psikolojik danışman tarafından panel yapılarak incelenmiş ve tek bir form hâline getirilmiştir. Panel sonucunda nihai olarak ulaşılan Türkçe formu, iki uzman yeniden İngilizce'ye çevirmiştir. Geri çeviri sonucunda elde edilen form ile ölçeğin orijinal İngilizce formu mukayese edildiğinde formlar arasında uyum olduğu görülmüştür. Oluşturulan Türkçe form dil ve üslup açısından anlaşılabilirliğinin kontrol edilmesi amacıyla 10 kişiye uygulanmış ve formun anlaşıldığına dair olumlu dönütler alınmıştır. Türkçe form daha sonra 3 Türkçe öğretmeni tarafından kontrol edilmiş, dönütler doğrultusunda ufak değişiklikler yapılmıştır.

Ölçüt geçerliğini sağlamak amacıyla literatür taranmıştır. Kesici ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği, Kutlu ve diğerleri (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu kullanılmıştır. Bu iki form Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin Türkçe formuyla birlikte 64 kişi tarafından cevaplanmıştır. Bu süreç dijital formlar aracılığıyla yürütülmüştür. Bu aşamadan sonra uygulama sürecine geçilmiş ve 242 kişiye Türkçe form uygulanmıştır. Yapı geçerliğini sağlamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve madde analizlerine bakılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin yordama gücü ve ayırt ediciliği, toplam puanlarıyla madde toplam korelasyon değerleri incelenmiştir. Ölçeğin madde ayırt ediciliğini analiz etmek için, ölçeğin toplam puanına göre alt ve üst %27'lik gruplara ayrılan katılımcıların madde puan ortalamaları arasındaki fark SPSS programı kullanılarak bağımsız örneklem t-testi ile test edilmiştir.

Bulgular

Ölçüt Geçerliği

Ölçüt bağıntılı geçerliği analiz etmek amacıyla Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği ile Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği 64 kişiye uygulanarak aralarındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucuna ait korelasyon katsayıları Tablo 1'de yer almaktadır. Bu bağlamda Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği ile Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu arasındaki korelasyon kat sayısı .70 olarak bulunmuştur. İki ölçek puanları arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği ile Üniversite

Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği arasındaki korelasyon kat sayısı .64 olarak bulunmuş ve istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 2

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği ile Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	1	2	3
1. Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği	1		
2. Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu	.70*	1	
3. Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği	.64*	.80*	1

* $p < .01$

Yapı Geçerliliği

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin yapı geçerliğini test etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, bir keşif işlevi göstererek hipotez oluşturma ve bilgi toplama amaçlıdır. Doğrulayıcı faktör analizi ise, faktörler arasındaki ilişkilerin uygunluğunu, değişkenlerin hangi faktörlere bağlı olduğunu, faktörlerin birbirinden ayrı olup olmadığını ve modelin yeterli bir açıklama sunup sunmadığını denetlemek için kullanılır (Özdamar, 2013). Bu çalışmada, test edilen bir ilişki ve bu ilişki altında belirlenen bir faktör ve maddeler bulunduğu için doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır (Orçan, 2018). Ölçeğin tek boyutlu yapısı incelenmek üzere kullanılan doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen sonuçlara göre ölçeğin Türkçe formuna ilişkin uyum iyiliği indeksleri kabul edilir düzeyde çıkmıştır. Bu değerler Tablo 3'te detaylı bir şekilde yer almaktadır:

Tablo 3

Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeline İlişkin Uyum İyiliği Ölçülerinin Karşılaştırılması

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerleri
---------------	----------	-----------------------	--

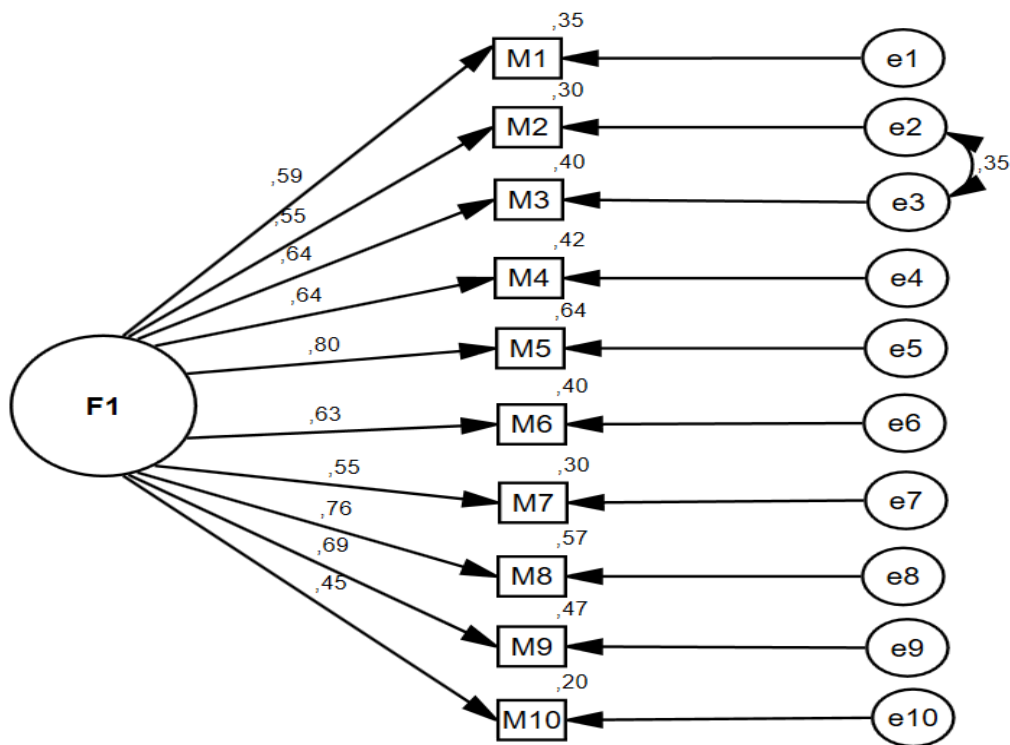
χ^2 / df	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	$2df \leq \chi^2 \leq 5df$	3,06
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0,09
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0,90
AGFI	$90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$	0,87
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0,92
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0,92

(Çokluk vd., 2010)

Tablo 3'te görüldüğü üzere araştırmada elde edilen uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir uyum düzeyindedir. Doğrulayıcı faktör analizinde madde yükleri incelendiğinde ise .45 ile .80 arasında değiştiği görülmektedir. Madde faktör yüklerinin .30'dan yüksek olduğu durumlarda, yüksek faktör yüklerinin maddenin ilgili faktörünü daha iyi açıkladığını göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunda elde edilen faktör yapısı Şekil 1'de yer almaktadır:

Şekil 1

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin Tek Faktörlü Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Madde Analizi

Ölçeğin maddelerinin yordayıcılığı ve ayırt ediciliği, toplam puanlarla değerlendirilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi, ölçekteki maddelerin madde toplam puanları arasındaki ilişki .49 ile .73 arasında değişmektedir. Kline (2000) tarafından ifade edildiği gibi, madde toplam ilişkisinin .30 veya daha yüksek olması beklenmektedir. Analiz sonuçlarına göre bulunan ilişki katsayıları, yeterli seviyenin üzerindedir ve bu da ölçülen yapının tutarlı olduğunu göstermektedir (Erkuş, 2003).

Tablo 4

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeğinin Madde Toplam Test Korelasyonları

Madde Numarası	Madde Toplam Korelasyonları	Madde Numarası	Madde Toplam Korelasyonları
M1	.56*	M6	.57*
M2	.52*	M7	.49*
M3	.61*	M8	.70*
M4	.58*	M9	.66*
M5	.73*	M10	.40*

* $p < .05$

Ölçekten elde edilen toplam puanlara göre katılımcılar, alt ve üst %27'lik gruplar olarak ayrılmış ve madde puanlarının ortalamalarını karşılaştırmak için bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Tablo 5'te farklılıkların anlamlı olduğu ($p < 0.05$) görülmektedir.

Tablo 5

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin %27'lik Alt-Üst Grup Farkına İlişkin t Değerleri

Madde No	t	Madde No	t
M1	10,657*	M6	11,851*
M2	10,229*	M7	13,573*
M3	11,987*	M8	16,304*
M4	13,583*	M9	16,384*
M5	21,037*	M10	8,026*

* $p < .05$

Güvenirlilik Çalışması

Cronbach's Alpha (α) güvenirlik katsayısı

Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı kullanılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin .87 Cronbach alfa katsayısına sahip olduğunu göstermiştir. George & Mallery (2003)'e göre .70 ve üstü iyi bir iç tutarlılık güvenilirliğine sahip olduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı yüksek ve yeterli düzeydedir.

Tartışma

Yapılan analizler doğrultusunda bu çalışma, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, ölçeğin psikometrik özelliklerini incelemek, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmak ve Türk gençlerinin dijital bağımlılık düzeyini objektif bir şekilde ölçebilen bir araç sağlamaktır.

Geçerlik açısından, ölçüt geçerliği için Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği ve Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu kullanılmıştır. Elde edilen Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu sonuçları, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin bu ölçeklerle güçlü ve anlamlı ilişkilere sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, ölçeğin ölçüt geçerliğinin sağlandığını ve dijital bağımlılığı doğru bir şekilde ölçtüğünü desteklemektedir. Yapı geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. DFA sonuçları, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin tek faktörlü yapısını koruduğunu ve uyum indekslerinin kabul edilebilir değer aralığında olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin ölçülen kavramı tek bir faktör altında tutarlı bir şekilde yansıttığını ve kullanıma uygun olduğunu göstermektedir.

Güvenirlik açısından, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır ve yüksek iç tutarlık katsayısı, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin maddelerinin birbirleriyle tutarlı bir şekilde ölçtüğünü ve ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca, madde toplam korelasyon değerleri incelenerek ölçeğin maddelerinin yordama gücü ve ayırt ediciliği değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, ölçeğin maddelerinin beklenen yönde ilişkili olduğunu ve dijital bağımlılığı doğru bir şekilde ölçtüğünü desteklemektedir.

Son zamanlarda gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde ergenlerde dijital bağımlılık düzeyinin arttığına dair kanıtlar giderek artmaktadır. Örneğin, Kesici ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencilerine Yönelik Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermişlerdir. Ayrıca, Kwon vd. (2013) tarafından geliştirilen Akıllı Telefon Bağımlılık Ölçeği'nin kısa formunun da ergenler için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmaların sonuçları, ergenlerde dijital bağımlılık sorununun yaygın olduğunu ve dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kaya (2013) tarafından yapılan bir çalışmada hem gençlerin hem de yetişkinlerin oyun bağımlılık düzeylerini ölçmek

için bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda hem gençlerin hem de yetişkinlerin telefonları olmadan birkaç gün bile dayanamayacaklarını ifade ettiklerini bulmuştur (Kaya, 2013). Laura & Richard (2004) tarafından yapılan bir çalışmada hem ergenlerin hem de yetişkinlerin internet bağımlılık düzeylerinin farklı demografik değişkenlere göre incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmalarının bulgularında hem ergenlerin hem de yetişkinlerin sosyal medyada paylaşım yapmadıklarında kendilerini yetersiz hissettiklerini ortaya koymuştur (Laura & Richard, 2004). Bu sonuçlar bağımlılığın her yaş ve grubu etkileyebileceğini ve üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, dijital bağımlılık hem bireysel hem de toplumsal açıdan olumsuz etkilere sahiptir. Örneğin, dijital bağımlılık düşük özsaygı, yalnızlık, sosyal baskı gibi risk faktörleri ile ilişkilidir. Ayrıca, dijital bağımlılık akademik başarıyı, ruh sağlığını ve sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, dijital bağımlılık risk faktörlerinin belirlenmesi ve bu faktörlere göre risk grubundaki bireylere uygun müdahalelerin yapılması önemlidir. Bu müdahaleler psiko-eğitim, bilişsel-davranışçı terapi, aile danışmanlığı gibi yöntemleri içerebilir. Bu şekilde, ergenlerin dijital araçları sağlıklı ve yararlı bir şekilde kullanmaları ve dijital bağımlılıktan korunmaları sağlanabilir.

Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin bulguları, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçeğin ergenlerin dijital bağımlılık düzeyini objektif bir şekilde ölçme yeteneği, bu alanda yapılan çalışmalara temel oluşturabileceğini göstermektedir.

Bu çalışmanın bulguları, dijital bağımlılıkla mücadelede önemli bir adım olmasının yanı sıra ileriye dönük araştırmalara da yönlendirici olabilir. Örneğin, dijital bağımlılığın nedenleri, etkileyen faktörler ve önleyici stratejiler üzerine odaklanan daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte dijital bağımlılığın uzun vadeli etkileri ve rehabilitasyon programlarının etkinliği gibi konuları araştırmak da önemlidir. Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin farklı demografik değişkenler üzerindeki etkisini ve diğer psikolojik ölçütlerle ilişkisini araştıran daha fazla çalışma yapılması önerilmektedir.

Sonuç olarak, Ergenler için Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirlik açısından sağlam bir araç olduğu ve ergenlerin dijital bağımlılık düzeyini objektif bir şekilde ölçebildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra ölçeğin kısa olması, kullanışlılığa da katkı sağlamaktadır. Bu ölçek, dijital bağımlılığın değerlendirilmesi ve bu alandaki gelecekteki araştırmalar için önemli bir kaynak olarak hizmet edebilir.

Kaynakça

- Altintas, E., Karaca, Y., Hullaert, T., & Tassi, P. (2019). Sleep quality and video game playing: Effect of intensity of video game playing and mental health. *Psychiatry research*, 273, 487-492.
- Aktaş, H. ve Yılmaz, N. (2017). Üniversite gençlerinin yalnızlık ve utangaçlık unsurları açısından akıllı telefon bağımlılığı. *International Journal of Social Science and Education Research*, 3 (1), 85-100.
- Arslan, A. (2019). Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies*, 4 (7), 27-41.
- Arslan, A., Kırık, A. M., Karaman, M. ve Çetinkaya, A. (2015). Lise ve üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8(8), 34-58.
- Aydın-Özgür, E. (2019). 2018 yılında Edirne merkez ilçe ve merkeze bağlı köylerde 10-14 yaş arası ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı, buna etki eden faktörler ve sağlıkla ilişkili yaşam kalitesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. Edam.
- Çakır, Ö. ve Oğuz, E. (2017). Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 418-429.
- Çokluk Ö., Şekercioğlu G. ve Büyüköztürk Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Pegem Akademi. Ankara.
- Demirci, K., Orhan, H., Demirdaş, A., Akpınar, A. ve Sert, H. (2014). Validity and reliability of the turkish version of the smart phone addiction scale in a younger population, *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 24(3), 226-234.

- Dilci, T. (2019). A study on validity and reliability of Digital Addiction Scale for 19 years or older. *Universal Journal of Educational Research*, 7(1), 32–39.
- Dirik, K. (2016). *Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı ile öz-güven arasındaki ilişkilerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Dresp-Langley, B., & Hutt, A. (2022). Digital addiction and sleep. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6910.
- Durak, H. ve Seferoğlu, S. S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin akıllı telefon kullanımları ve bağımlılık düzeyleriyle ilgili bir inceleme. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 8(1), 1-2
- Dursun, A., ve Çapan, B. E. (2018). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve psikolojik ihtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 128-140.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri üzerine yazılar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Eni, B. (2017). *Lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve algıladıkları ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Gentile, D. (2009). Pathological video-game use among youth ages 8 to 18: A national study. *Psychological science*, 20(5), 594-602.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 11.0 Update*. MA: Allyn and Bacon.
- Göymen, R. (2019). *Akıllı telefon bağımlılığı ve oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Güney, B. (2017). Dijital Bağımlılığın Dijital Kültüre Dönüşmesi: Netlessfobi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 1(2), 207-213.

Kaçmaz, C., Cumurcu, B. ve Çelik, O. T. (2023). Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlilik ve geçerlilik analizi. *Bağımlılık Dergisi*, 24 (4), 495-506.

Kaya, A. B. (2013). *Çevrimiçi oyun bağımlılığı ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması*. [Yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.

Kesici, A. ve Tunç, N. F. (2018). The development of the Digital Addiction Scale for the university students: Reliability and validity study. *Universal Journal of Educational Research*, 6(1), 91-98.

Kharisma, A. C., Fitryasari, R., & Rahmawati, P. D. (2020). Online games addiction and the decline in sleep quality of college student gamers in the online game communities in Surabaya, Indonesia. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(7), 8987-8993.

Kline, P. (2000). *The handbook of psychometric testing* (2. baskı). London, UK: Routledge.

Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y., ve Aysan, F. (2016). Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenirlilik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 69-76.

Laura, A. N. & Richard, N. (2004). Development of a psychometrically sound internet addiction scale: a preliminary step, *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(4), 381 – 384.

Mazili, S., ve Gültekin, Ö. Ü. M. (2020). Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığının özdenetim açısından incelenmesi. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 10(2), 705-730.

Meral, D. (2017). *Orta öğretim öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığının yalnızlık, yaşam doyumu ve bazı kişisel özellikler bakımından incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Erzincan Üniversitesi.

Orçan, F. (2018). Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi: İlk hangisi kullanılmalı. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 9(4), 413-421.

- Özdamar, K. (2013). Paket programlar ile istatistiksel veri analizi. *Ankara: Nisan Kitapevi*.
- Seema, R., Heidmets, M., Konstabel, K., & Varik-Maasik, E. (2022). Development and validation of the Digital Addiction Scale for Teenagers (DAST). *Journal of Psychoeducational Assessment, 40*(2), 293-304.
- Shaw, M. & Black, D. W. (2008). Internet addiction: Definition, assessment, epidemiology, and clinical management. *CNS Drugs, 22*(5), 353-365.
- Sparrow, P., & Griffiths, M. D. (1997). Crime and IT: Hacking and pornography on the internet. *Probation Journal, 44*, 144-147.
- Tuncay, B. ve Göger, B. (2022). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve uyku kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Turkish Sleep Medicine, 9*, 79-84.
- Van Deursen, A.J.A.M., Colin, L.B., Sabrina, M.H., Piet, M.K. (2015). Modeling habitual and addictive smartphone behavior: the role of smartphone usage types, emotional intelligence, social stress, self-regulation, age, and gender. *Computers in Human Behavior, 45*, 411-420.
- Yalçın Irmak, A., ve Erdoğan, S. (2015). Dijital oyun bağımlılığı ölçeği Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi, 16* (Özel sayı.1), 10-18.
- Yurduseven Evcı, V. (2022). An evaluation on the problem of digital addiction in youth. *Journal of Social Sciences And Education, 5*(1), 115-134.
- Zorbaz, O., ve Dost, M. T. (2014). Lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımının cinsiyet, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29*(29-1), 298-310.